

HVA ER VEILEDNINGS-KUNNSKAPENS BIDRAG TIL ETISK REFLEKSJON?

GRY BRULAND VRÅLE

2.VARAMEDLEM I LANDSGRUPPEN FOR VEILEDERE I NSF

2 SEKS FORELØPIGE TEMA I DAGENS/FORELESNINGENS TEMA..

1. **Eierskapet** til opplevelser og erfaringer fra den aktuelle praksissituasjonen
2. Forståelsen av det **veiledende** aspektet i etisk refleksjon
3. Tilrettelegging av **dialoger – strukturene og ritualene**
4. **Relasjonens** betydning og litt om betydningen av gjenkjennelse
5. **Refleksjon over** praksis – situasjoner – personer og utfordringer
6. **Delings** betydning

3 EN STEDFORTREDER

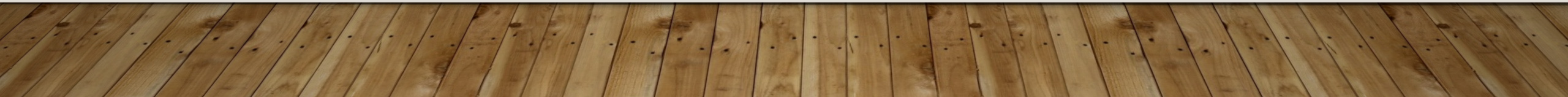
- Først.
- Jeg måtte som dere nå vet steppe inn for Solveig Botnen Eide som dessverre ble syk!
- Før jeg starter mitt foredrag vil jeg sitere fra Hennes bokkapittel Å samarbeide - også med seg selv. i boken Samarbeidets filosofi
- ***Hva står jeg for i møte med dette? Eller formulert annerledes: Hvem er jeg og hvem vil jeg være i møte med dette?. Det er en slik tankevirksomhet som gjør at personen er en noen og ikke en «ingen» (Hannah Arendt 1968/2003)***

4 EIERSKAPET TIL PRAKSISFORTELLINGER -

- I veiledning er det rom for at **hver enkelt profesjonsutøveres eller leders** faglig/etiske skjønn og dømmekraft, i en konkret situasjon kan **få ord og navn**
- Dette skjønn og dømmekraften, kan vi legge til rette for at deles slik at de blir hørbare og kanskje synlige for deltakerne. Det er med våre sanser vi **berøres** og kan **gjenkjenne** eget og andres anliggender...
- Hvilken sans er sterkest hos deg..??

5 Eierskapet til praksisfortellinger fortsatt...

- Veiledning kan fremheve en situasjonens ulike spesielle aspekter og legge til rette for en kritisk analytisk refleksjon for den som var i situasjonen (veisøkeren/fokuspersen)-men og for deltakere i en gruppe ved å be dem reflektere over hva situasjonsbeskrivelsen vekker av egne refleksjoner og etisk bevisstgjøring hos dem.
- Det stiller krav til lytting og gjenkjennelse, akseptasjon, toleranse, bekreftelse(gyldiggjøring) med en samtidig selvavgrensing, fremfor for mye snakk.

6 SITUASJONENS KONTEKST OG PROBLEMEIERS OPPLEVELSER ER AV BETYDNING

- Ingen situasjoner er i utgangspunktet like...
- Moralske sannheter kan kun belyses ut fra en spesiell situasjon selv om moralske prinsipper kan belyse situasjonen

7 EIERSKAPET TIL FORTELLINGER

- Det som er riktig for eieren av en situasjon er ikke nødvendigvis riktig og godt for andre i en liknende situasjon....
- Etisk refleksjon stiller krav om en kontekstuell dømmekraft, bruk av sensitivitet og skjønn og en grunnforståelse om at hva som er moralsk godt eller dårlig, skal få sin begrunnelse fra situasjonens særtrekk.
- Skjønnnet må vurderes av problemeier ut fra hans eller hennes vurdering situasjonens moralske karakteristika..
- Det betyr at moralske prinsipper ikke fullt ut kan hjelpe oss når det gjelder å begrunne hva som er riktig for akkurat **deg** eller deg i en konkret situasjon.

8 FORSTÅElsen AV DET **VEILEDENDE** ASPEKTET I ETISK REFLEKSJON

- To mye brukte definisjoner av veiledning er
- Teslo: ”Veiledning er en systematisk faglig og **personlig læringsprosess** hvor kunnskap, erfaring, visdom og klokhet er hjelpemidler til reflektert erkjennelse. I **et anerkjennende felt** legges grunnlaget for å innfri kandidatens ønske å **bedre** handlingsmåter som fagperson.”
- Tveiten En formell, relasjonell og **pedagogisk istandsettingsprosess** som har til hensikt at fokuspersonens **mestringskompetanse** styrkes gjennom dialog basert på **kunnskap og humanistiske verdier** .

9 FORSTÅElsen AV DET **VEILEDENDE** ASPEKTET I ETISK REFLEKSJON, FORTSATT

Jeg legger her til grunn en forståelse av faglig og etisk refleksjonsveiledning der **deling, erkjennelse og refleksjon** over, samt **dialoger** om praksis, kvalitetsutvikling og kompetanseutvikling, er sentralt.

Refleksjonenes praksisnærhet – altså at det handler om å snakke om og reflektere over en praktisk situasjon som sykepleier og/eller leder:

*1. enten en som **har** skjedd: Retrospektivt veiledning - **et valg du tok***

eller

*2. Prospektivt: En situasjon du vet **du kommer i** et valg du vet du må ta.*

10 VEILEDER FUNGERER SOM DIALOGENS REGISSØR

- ✓ La veisøker fortelle uavbrutt om sitt etiske dilemma og et valg som må tas
- ✓ La gruppen lytte uavbrutt til fortellingen
- ✓ La veisøker lytte uavbrutt til etterdønningene av sin egen fortelling
- ✓ La veisøker lytte uavbrutt til gruppemedlemmene sin forståelse og refleksjoner over sitt valg
- ✓ Avslutningsvis: La veisøker komme med sine refleksjoner over sin fortelling og de andre sin forståelse/refleksjoner
 - var det noe som ikke stemte?
 - var det noe som stemte og var bekreftende?
 - var det noe som ga ny innsikt? Jevnfør at problemeier skal eie sitt dilemma evt. problem gjennom hele refleksjonsprosessen

II REFLEKSJON SOM ÅPNER FOR GJENKJENNELSE OG DELING

- Vilkårene for en dypere refleksjon, mer faglig funderte og nyanserte beslutninger i praksis, kan reflekteres over og bevisstgjøres i faglig veiledning der det skapes refleksjon som **åpner - og ikke lukker**.
- Gjenkjennelsens betydning. Anerkjennelse = recognition = gjenkjenning: At vi viser at veisøker sine erfaringer, opplevelser og dilemma er gjenkjennbare, er til å begripe og til å forstå litt eller mye av.
- **Som veiledere** som må vi da arbeide med **eget mot og egen vennlighet** - til å åpne opp...inviterer inn til faglig nyanserte og etisk gode refleksjoner, begrunnelser og beslutninger.

12 RELASJONENS BETYDNING

- I et **anerkjennende felt** legges grunnlaget for å imøtekomme veisøker sitt ønske om bedre handlingsmåter som fagperson sier Teslo.
- *Feltbegrepet* er hentet fra gestaltteori og kan sammenlignes med en stemning – eller et relasjonelt klima
- Anerkjennelse har sin tilknytning til fenomenologi, d. v. s at fenomener og opplevelse får komme frem slik som de er for den som har erfart det. I en slik situasjon må vi som veileder og gruppedeltakere sette egne meninger i en (parentes) og gi inntrykkene en **uhildet** adgang til vår bevissthet.

13 RELASJONENS BETYDNING

- Anerkjennelse handler dypest sett slik jeg ser det , **om en empatisk gjenkjenning** av egen og andres opplevelser og erfaringer,
- Anerkjennelse har en fenomenologisk forankring og bygger på teori om **empati, intersubjektivitet, projektiv identifikasjon og selvavgrensning/selvrefleksjon**

14 INTERSUBJEKTIVITET

- Intersubjektivitet er knyttet til en dialektikk i hva to subjekter f. eks en veileder og en veisøker kan ha eller skape av en felles oppfatning av hvordan noe/et fenomen består av.

15 **EMPATI – EN SENSITIV PROSESS**

Å fange opp, søke å prøve og gjenkjenne og å forstå et annet menneskes følelser og å la seg veilede av denne forståelsen i kontakten med den andre.

1. Å fange opp
2. En empatisk væremåte

Kilder til den sensitive prosessen er i vårt gjenkjenningspotensiale

16 OM INTERSUBJEKTIV DELING

- Interpersonlig deling bygger på en følsomhet og/eller sanseberøring for det som foregår eller rører seg mellom mennesker. En bevissthet og en utvikling av anerkjennende holdninger kan hjelpe oss til følsomhet og respekt for andres opplevelser.
- F. eks hva som omfattes som rettferdig
- Veileders interpersonlige sensitivitet og troverdighet verdsettes av veisøkere

17 EMPATISK GJENKJENNELSE

- **Minner eller erfaringer;** om å bli møtt empatisk for mine egne etiske dilemma som profesjonsutøver
- **Kunnskaper:** faglig og etisk teori; f. eks det vi vet om makt og etikk knyttet til f. eks integritet og autonomi i ledelse og profesjonsutøvelse
- **Fantasi;** hva jeg kan anta eller forestille meg hvordan det er å velge mellom to dårlige løsninger (Vråle,2021/2022)
- **Affektiv resonans;** at vi åpner for en følelsesmessig berøring gjennom f. eks nonverbal/analog kommunikasjon

18 GJENKJENNELSE

- Min bevissthet om fenomenet gjenkjennelse - har ikke vært så veldig bevisst før for noen få år siden.
- Jeg tror jeg uten å kalle det for gjenkjennelse, mer enn en gang har grepet tak i et tema eller en sak fordi den har skapt gjenkjennelse...
- Jeg har også noen ganger vært svært oppmerksom på og sørget for ikke å bli gjenkjent. Det har vært i perioder der skam og skyld har vært et tema i mitt liv. I en periode brukte jeg solbriller når jeg gikk ute uansett vær. Jeg har hørt at øynene er sjelens speil! Da har det kanskje vært slik at jeg ikke har kjent igjen meg selv og mitt verdigrunnlag i praktisk arbeid og i relasjoner. Da har jeg foretrukket ensomheten fremfor å bli gjenkjent..

19 EMPATISK GJENKJENNELSE

- En forutsetning for felles refleksjon vil være at deltakerne har *noe til felles* som de kan gjenkjenne. Gjenkjenningsområdene kan omtales som *et intersubjektive felt*, eller *et kraftsenter for felles opplevelser* knyttet til menneskelig liv, relasjoner og profesjonell praksis.
- Utgangspunktet for denne forelesningen er at veiledning, er et rom som kan gi muligheter for:
 - Å kjenne seg selv igjen, bli kjent med seg selv, og å kjennes ved seg selv og sine handlingsvalg.
 - Å bli gjenkjent av andre og å kjenne igjen andre.

20 EMPATISK GJENKJENNELSE

- Kari Martinsen knytter noen betraktninger om gjenkjennelse til å se noe av det samme som den vi er i relasjon med og om det er noe gjenkjennelig i det vi beskriver eller forteller. Hun hevder at for å vise at et fenomen som for eksempel *skam* er typisk, eller et grunnvilkår ved livet, må skammen gjenkjennes som det samme i det som beskrives hos ulike individer selv om det kan vise seg på variert vis og sin egen måte hos den enkelte. Paradoksalt nok sier hun også at gjenkjennelser oppstår ved å prioritere anderledesheter, om nyheten i det gjenkjennelige og om det mirakuløse i det nye.

21 EMPATISK GJENKJENNELSE

- Et **mirakel** eller et under er slik jeg har lest meg opp: en uforklarlig eller uforståelig positiv hendelse eller spesiell hendelse gjerne noe overnaturlig eller noe som bryter med naturlovene eller noe som skyldes guddommelige krefter.
- Eller mirakuløst = legendarisk her til knyttet til en spesiell legende eller historie, og i denne sammenheng en veisøker sine opplevelser i praksis.
- Kari Martinsen viser til Løgstrup, når hun knytter vår sansning til åpenhet. Når vi åpner opp, gjør oss *stemt*, lar oss berøre følelsesmessig av det eller den vi møter. Ved å være stemt inn mot den vi er i dialog, relasjon og samarbeid med, kan vi søke å gjenkjenne hva den vi møter *har på hjertet*.

22 PROJEKTIV IDENTIFIKASJON

- Å få kastet på oss følelser vi ikke eier?
- Å opptre som det er våre egne?
- Å arbeide med å sortere dette i veiledning
- (Innen mitt felt som er psykisk helsearbeid kaller vi projektiv identifikasjon for en primitiv forsvarsmekanisme!).

23 SELVAVGRENSING OG SELVREFLEKSJON

Disse prosessene; selvrefleksjon og selvavgrensing, er gjensidig avhengig av hverandre og skaper hverandres forutsetninger. Det er nødvendig å ha kontakt med egne følelser for å forstå den andre.

Selvrefleksivitet er en menneskelig egenskap som innebærer å kunne forholde seg til seg selv. I dette ligger en evne til å stille seg utenfor seg selv og observere seg selv.

Selvavgrensing: Individets evne til å skille egne følelser .tanker, meninger, synspunkter, oppfatninger og vurderinger fra andres .

24 Å VÆRE SELVAVGRENSET OG SELVREFLEKSIV

- Kan danne et grunnlag for intersubjektivt møter som kan bidra til at vi kan fungere som modeller for;

➤ **Verdier**

➤ **Tydighet som person**

➤ For **arbeidsmåter** problemløsning og relasjonsbygger,

➤ For å **skape kultur for verdibevissthet, undring og åpenhet**

25 RELASJONENS BETYDNING

Anerkjennelse forstått som gjenkjenning / recognize av etiske dilemma og problemer kommer til uttrykk ved:

- Lytting; - på 3 nivå; indre lytting, fokusert lytting og global lytting
- Forståelse
- Aksept
- Toleranse
- Bekreftelse

26 LYTTING OPP TRE NIVÅ

- Det første nivået er en indre lytting som har utgangspunkt i oss selv og våre tanker, interesser, behov og verdier.
- Det andre nivået er en fokusert lytting med fokus på den andre og vedkommende sine verdier, ønsker og behov.
- Det tredje nivået omtales som en form for åpen lytting der vi også lytter bak eller mellom ordene..
- Når du er et medlem i et reflekterende team i en veiledningsgruppe kan en bevissthet om dette hjelpe deg til selvavgrening.

27 DELINGENS BETYDNING

- Når vi deler en fortelling om et etisk dilemma, bærer vi den **ikke lenger alene**, men gir andre innsyn slik at de kan gjenkjenne aspekter fra egen praksis. Det kan dempe trykket knyttet til en krevende hendelse. Det kan åpne for veileder og andre gruppe-medlemmer sin oppmerksomhet, støtte og utfordring.
- Deling kan oppleves trygt, godt og bekræftende. Det kan også noen ganger kjennes truende og ensomt å legge frem erfaringer fra praksis i veiledning.
- Deling kan fungere som det å bli *sett litt i kortene* og bekræftelse på om det vi gjør som profesjonsutøver eller leder er av god kvalitet.

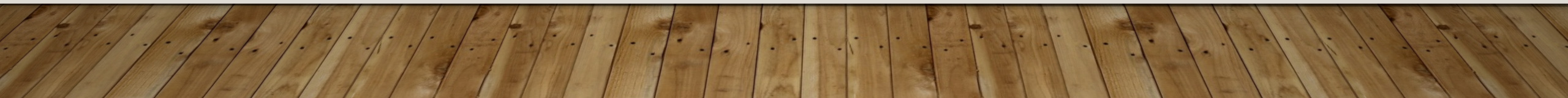
28 DELINGEN GIR ROM FOR FELLES ERKJENNELSE OG REFLEKSJON FORTS...

- Det kreves avsatt og god tid til å få øye på det moralsk betydningsfulle i en situasjon, å gjøre en kritisk refleksjon over sin iakttakelse og å ta dømmekraften i bruk ved å velge god og riktig handling.

Veiledning kan være et rom både for å uttrykke verdibevissthet og å dele det med kolleger.

En profesjonsutøver sa det slik:

«Å konkretisere etiske dilemma kan bidra til å påvirke systemet (systemverden) – veiledningen har gitt mot» (Vråle, et al. 2017).

29

SUSANNE BANG OG KEN HEAP SKREV BOKEN SOM *SKJULTE RESSURSER. OM VEILEDNING I GRUPPER (1999).*

- På omslaget sier de: *Boken setter søkelys på den rikedom som ligger i selve gruppesituasjonen og argumenterer for økt bruk av gruppens iboende krefter og potensiale.*
- Når jeg veileder veiledere som skal lede etisk refleksjon eller annen faglig refleksjon, sier jeg ofte: **Trust the group!**

30 LITTERATUR

- Jensen, A.R., Rossavik, B., Husebø, S. E. (2018). Avdelingssykepleiere blir bedreledere med gruppeveiledning. Sykepleien 10.42220
- Kanemann, D. (2012). Tenke fort og langsomt. Oslo: Pax
- Martinsen K. (2009). Evidens – begrensende eller opplysende? I Martinsen, K & Eriksson. *Å se og å innse. Om ulike former for evidens.* (s.81-170) Akribe.
- Nordtvedt P., Grimen H. Sensibilitet og refleksjon. Gyldendal Akademisk, Oslo. 2004.
- Tveiten, S. (2013). *Veiledning- mer enn ord...* (4.utg) Bergen: Fagbokforlaget
- Teslo A-L.(red) (2006) Mangfold i Faglig veiledning for helse - og sosialarbeidere. Universitetsforlaget, Oslo

3 | NOEN FLERE KILDER OM VEILEDNING OG ANERKJENNELSE

- Vråle GB. Veiledning når det røyner på.... Gyldendal Akademisk, Oslo. 2015.
- Vråle, G.B. *Empatisk gjenkjennelse i tverrprofesjonell veiledning*. Bjerga GH og Vevatne;K: Veiledning. En humanistisk og eksistensiell tilnærming. Kommer sommeren 2023
- Vråle, G.B. (2021), *Å bli gjenkjent – om trøst og lindring i faglig veiledning*. I B E Karlsson 6 F. Oterholt: Fenomener i faglig veiledning. Universitetsforlaget,
- Vråle. G. B. (2017, a)) *Veiledning – en veg til lederes verdibevisthet? I: Aadland, E & Askeland, H. (red). Verdibevist ledelse. Oslo: DAMM CAPPELEN AKADEMISK*
- Vråle. G. B., Borge, L., Nedberg, K. (2017, a) og b)). *Etisk refleksjon og bevisstgjøring i veiledning*. Sykepleien Forskning 10.4220
- Botnen Eide, S., Grelland, H.H., Kristiansen, A. Sævareide, H. I og Aasland, D.G.(2020). *Til den andres beste En bok om veiledningens etikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Grelland, H.H., Botnen Eide, S., Kristiansen, A. Sævareide, H. I og Aasland, D.G.(2014). *Samarbeidets filosofi*. Oslo: Gyldendal akademisk.